

ПЕДАГОГІКА

Святлана Грынько

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт

Фарміраванне асобасных якасцей будучых настаўнікаў у адзінай прасторы “ўніверсітэт – музей”

Уводзіны

Яшчэ ў XIX стагоддзі выдатны рускі пісьменнік і педагог К. Д. Ушынскі сцвярджаў, што *ва ўсёй школьнай справе нельга нічога палепшыць, абыходзячы самога настаўніка*. І ў сучасным грамадстве праблема прафесійнага станаўлення настаўнікаў з’яўляецца актуальнай, ёй прысвечаны шматлікія даследаванні як беларускіх, так і расійскіх навукоўцаў: А. І. Жука¹, А. С. Зубры², І. І. Цыркуна³, А. К. Маркавай⁴, Л. М. Міцінай⁵, С. Д. Смірнова⁶, І. Ю. Сцяпанав⁷.

Абапіраючыся на існуючыя дзяржаўныя стандарты, можна сцвярджаць, што будучы настаўнік павінен валодаць шэрагам кампэтэн-

¹ А. И. Жук, *Высшая школа Республики Беларусь на современном этапе*, Высшая школа 2009, № 6, с. 3–7.

² А. С. Зубра, *Культура умственного труда студента*, Минск 2006.

³ И. И. Циркун, *Инновационное образование педагога: на пути к профессиональному творчеству: пособие*, Минск 2006.

⁴ А. К. Маркова, *Профессиональная компетентность учителя*, [в:] *Психология труда учителя: Книга для учителя*, Москва 1993, с. 6–11; Яна, *Психология профессионализма*, Москва 1996.

⁵ Л. М. Митина, *Психология профессионального развития учителя*, Москва 1998.

⁶ С. Д. Смирнов, *Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений*, Москва 2003.

⁷ И. Ю. Степанова, *Становление профессионального потенциала педагога в процессе подготовки: Монография*, Красноярск 2012.

цый, згодна якім ён павінен арганізоўваць цэласны адукацыйны працэс, аналізаваць і ацэньваць педагогічныя з’явы і падзеі мінулага ў свеце сучасных навуковых ведаў⁸.

Дадзеныя ўменні магчыма эфектыўна фарміраваць ва ўмовах педагогічнага ўзаемадзеяння ўніверсітэта і музея пад час падрыхтоўкі будучых настаўнікаў. Гэтае меркаванне засноўваецца на даследаваннях, якія раскрываюць асветніцкія магчымасці музея як інстытута культуры. Аб значным адукацыйным патэнцыяле музея гавораць даследаванні па музейнай педагогіцы такіх даследчыкаў як Б. А. Столяроў⁹, М. Ю. Юхневіч¹⁰, Е. Б. Мядзведзева¹¹. Аб распрацаваных формах узаемадзеяння музея і школы ў працэсе навучання гаворыцца ў працы Е. Г. Ванславай, А. К. Ломунай, Э. А. Паўлючэнка¹². Узрастанне ролі музея ў грамадстве і шырокае выкарыстанне паняцця музеэфікацыя адзначаюць даследчыкі Л. М. Шляхціна, Е. Н. Масценіца¹³. Навукоўцамі ў галіне музеезнаўства аналізуюцца неабходнасць грунтоўнай падрыхтоўкі супрацоўнікаў музея і развіцця экскурсійнай дзейнасці гэтага інстытута¹⁴.

Нягледзячы на распрацаванасць пытання аб асветніцкіх магчымасцях музея і выкарыстанні яго сродкаў у працэсе адукацыі, не з’яўляецца распрацаванай праблема аб’яднання музейнай прасторы і адукацыйнай прасторы ўніверсітэта для дасягнення эфектыўнага фарміравання прафесійных кампетэнцый будучых настаўнікаў. Менавіта таму мэтай нашага артыкула з’яўляецца аналіз неабходнасці

⁸ *Постановление Министерства образования Республики Беларусь от 12.06.2008 № 50 “Об утверждении и введении в действие образовательных стандартов по специальностям высшего образования первой ступени” (Текст правового акта с изменениями и дополнениями на 1 января 2014 года)* [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://pravo.newsby.org/belarus/postanov10/pst326/page4.htm>, Дата доступа: 12.04.2016.

⁹ Б. А. Столяров, *Музейная педагогика: История, теория, практика: учеб. пособие*, Москва 2004.

¹⁰ М. Ю. Юхневич, *Я поведу тебя в музей: Учеб. Пособие по музейной педагогике / М-во культуры РФ. Рос. ин-т культурологии*, Москва 2001.

¹¹ Е. Б. Медведева, *Музейная педагогика в Германии и России: История и современность*, Москва 2003.

¹² *Музей и школа: Пособие для учителя*, под общ. ред. Т. А. Кудриной, Москва 1985.

¹³ Е. Н. Мастеница, Л. М. Шляхтина, *Философский век. Альманах. Вып. 30. История университетского образования и международные традиции просвещения*, т. 3, отв. ред. Т. В. Артемьева, М. И. Микешин, Санкт-Петербург 2005, с. 307–314.

¹⁴ *Музееведение: музеи ист. профиля: [Учеб. пособие для вузов по спец. «История»]*, под ред. К. Б. Левыкина, В. Хербета, Москва 1988.

і магчымасцей стварэння адзінай прасторы “ўніверсітэт – музей”, якая забяспечвае прафесійнае станаўленне будучых настаўнікаў.

Для таго, каб вызначыць неабходнасць стварэння гэтай прасторы былі прааналізаваны стандарты па педагагічных спецыяльнасцях: “Пачатковая адукацыя”, “Гісторыя (па накірунках)”, “Беларуская філалогія”, “Біялогія (навукова-педагагічная дзейнасць)”. На аснове выдзеленых кампетэнцый, якія згодна гэтым дакументам, павінны фарміравацца ў будучых настаўнікаў, намі распрацавана эксперыментальная кампетэнтнасная мадэль педагога, прафесійнае станаўленне якога адбываецца ў прасторы ўніверсітэта і музея. Дадзеную мадэль мы параўналі з вобразам сучаснага студэнта, які вучыцца на педагагічнай спецыяльнасці. У ходзе эксперымента у 2014–2016 гадах намі апытана 120 чалавек, якія навучаюцца на педагагічных спецыяльнасцях філалагічнага факультэта, фізічнай культуры і псіхалогіі. Улічваючы атрыманыя вынікі, намі распрацаваны лекцыі і практычныя заняткі па курсу “Педагагіка” з улікам уключэння сродкаў музея ў адукацыйны працэс і прымяненнем прынцыпу музефікацыі, які з’яўляецца асноўным сродкам стварэння прасторы “ўніверсітэт – музей”.

Асноўная частка

Музей – установа культуры, накірункі дзейнасці якой даволі шырока: ад навукова-даследчай дзейнасці да асветніцкіх задач, якія вырашаюцца на базе асноўнай функцыі – назапашванне і захаванне найлепшых набыткаў культуры, створаных грамадствам.

Музей – гістарычна абумоўлены шматфункцыянальны інстытут сацыяльнай інфармацыі, назначэнне якога ў захаванні культурна-гістарычных і прыродазнаўчых каштоўнасцей, назапашванні і распаўсюджванні інфармацыі пры дапамозе музейных прадметаў. Дакументуючы працэс і з’явы прыроды і грамадства, музей камплектуе, захоўвае, даследуе калекцыі музейных прадметаў, а таксама выкарыстоўвае іх у навуковых, навучальна-выхаваўчых і прапагандысцкіх мэтах¹⁵. Дадзенае азначэнне комплексна ілюструе дзейнасць гэтага сацыяльна-культурнага інстытута.

З аднаго боку, музей – той інстытут грамадства, які служыць чалавеку своеасаблівым сховішчам у хутка змяняльным свеце, месца, дзе

¹⁵ Тамсама, с. 18.

асоба шчыльна ўзаемадзейнічае з набыткамі сусветнай культуры, што ўплывае на яе светапогляд, фарміруе культуру паводзін і дае стымул для ўласнага развіцця. Намі ўжо адзначалася раней¹⁶, што музеі ў грамадстве ўсведамляюцца як месца, у якім канцэнтруецца чалавекастваральны, адукацыйны патэнцыял, дзе збіраецца інфармацыя аб цывілізацыйным і культурным руху чалавецтва для таго, каб быць прад'яўленай, засвоенай, перададзенай з мінулага ў будучае.

Даследчык Н. В. Нагорскі зазначае, што *музей выступае як сродак адаптацыі чалавека да культурнага асяроддзя, як псіхалагічнае сховішча ў хутказмяняльным свеце, як фактар стабільнасці ў захаванні неперародных каштоўнасцей гісторыі і культуры. З другога боку – гэта месца духоўна насычаных зносін з культурным асяроддзем, якое стымулюе маральнае і эстэтычнае развіццё асобы*¹⁷.

Шматгранная дзейнасць музея, якая ўключае навуковую, асветніцкую, захавальную функцыю накіравана на ўсебаковае развіццё асобы, яе цікавасцяў, эстэтычнага густу, нацыянальнай самасвядомасці, на інфармаванне асобы ў розных сферах жыццядзейнасці соцыуму, далучэнне да культурнай спадчыны народа.

З другога боку, як сцвярджае даследчык Б. А. Сталяроў, *узаемадзеянне музея і адукацыі – гэта адлюстраванне агульнай тэндэнцыі да інтэграцыі розных сфер ведаў і дзейнасці*¹⁸ і таму ўключэнне музея ў агульнаадукацыйны працэс *садзейнічае фарміраванню псіхалагічнай маральнай гатоўнасці чалавека не толькі жыць у сучасным зменлівым свеце, але і быць суб'ектам сацыяльных і культурных падзей, якія ў ім адбываюцца*¹⁹. У сувязі з тым, што ў грамадстве ўзрасла важнасць культурна-адукацыйнай дзейнасці музея і ўзнікла неабходнасць пераасэнсавання яго ролі ў грамадстве, выдзяляецца новая навуковая дысцыпліна – музейная педагогіка, *навуковая дысцыпліна на стыку музеязнаўства, педагогікі і псіхалогіі, якая разглядае музей як адукацыйную сістэму*²⁰. Пры гэтым адукацыя пры разглядзе кола праблем

¹⁶ С. Д. Грынёк, *Аптымізацыя міжкультурнай адукацыі сродкамі музейнай педагогікі, ТехноОбраз – 2013. Творческое развитие и саморазвитие личности в условиях межкультурного образования: материалы IX междунар. науч.-практ. конф., (Гродно, 19–20 марта 2013 г.): в 2 ч., ч. 2, Гродно 2013, с. 129.*

¹⁷ Н. В. Нагорский, *Музейная педагогика и музейно-педагогическое пространство*, “Педагогика” 2005, № 5, с. 7.

¹⁸ Б. А. Столяров, *Музейная педагогика: История, теория, практика: учеб. пособие*, Москва 2004, с. 10.

¹⁹ Тамсама.

²⁰ М. Ю. Юхневич, *Я поведу тебя в музей...*, с. 9.

музейнай педагогікі тлумачыцца шырока, як развіццё чалавека, яго розуму, утварэнне асобасных якасцей, духоўных уласцівасцяў, фарміраванне каштоўнасных адносін да свету²¹.

На нашу думку, арганізуючы педагагічнае ўзаемадзеянне музея і ўніверсітэта пры падрыхтоўцы будучых настаўнікаў магчыма было б забяспечыць як метадычную падрыхтоўку да супрацоўніцтва з музеем маладых спецыялістаў, якія прыйдуць у школу, так і якасна палепшыць іх прафесійную падрыхтоўку, пашыраючы шэраг кампетэнцый, запланаваных для фарміравання дзяржаўнымі стандартамі.

Пры аналізе дзяржаўных стандартаў па педагагічных спецыяльнасцях: “Пачатковая адукацыя”, “Гісторыя (па накірунках)”, “Беларуская філалогія”, “Біялогія (навукова-педагагічная дзейнасць)” намі былі вызначаны асноўныя патрабаванні да кампетэнцый будучых педагогаў у іх прафесійнай дзейнасці, згодна якім будучы настаўнік павінен:

1. Арганізоўваць вучэбна-пазнавальную і вучэбна-даследчую дзейнасць навучэнцаў, выкарыстоўваючы аптымальныя метады, формы і сродкі навучання.
2. Выкарыстоўваць аптымальныя метады, формы і сродкі выхавання, фарміруючы базавыя кампаненты культуры асобы навучэнца.
3. Арганізоўваць цэласны адукацыйны працэс з улікам сучасных адукацыйных тэхналогій і педагагічных інавацый.
4. Аналізаваць і ацэньваць педагагічныя з’явы і падзеі мінулага ў свеце сучасных навуковых ведаў.
5. Фарміраваць пачуццё грамадзянскасці і патрыятызму, развіваць эстэтычныя ўяўленні і высокія маральныя якасці асобы.

Дадзеныя патрабаванні да прафесійнай дзейнасці педагогаў выдзелены намі ў працэсе абагульнення і сістэматызацыі ўсіх апісаных у стандартах здольнасцей, якія найбольш адпавядаюць распрацаванай эксперыментальнай мадэлі будучага настаўніка, падрыхтоўка якога ажыццяўляецца ў прасторы “ўніверсітэт – музей”. Дадзеная мадэль змяшчае ў сабе шэраг кампетэнцый, якія ўключаюць:

– сфарміраваныя свядомыя адносіны да рэальнасці (рэальная ацэнка сучаснага жыцця соцыуму на аснове крытычнага аналізу падзей і супастаўленне з мінулым гістарычным вопытам у свеце, краіне, у асобнай мясцовасці, усведамленне значнасці падзей, якія адбываюцца ў жыцці свету, народа, асобнай мясцовасці, асобнай сям’і, асобы, ацэнка іх агульначалавечай і эстэтычнай каштоўнасці);

²¹ Тамсама, с. 9–10.

– сфарміраванае цэласнае бачанне свету (успрыманне сацыяльнага, эканамічнага, культурнага, побытавага жыцця соцыуму на макра- і мікра-ўзроўні ў адзінстве, цэласнае візуальнае, эстэтычнае і гістарычнае ўспрыманне прадметаў і з’яў);

– веды аб сэнсавай і каштоўнаскай сутнасці музейных прадметаў і перанясенне гэтых ведаў на сучаснасць, разуменне гістарычнай значымасці (як на мікра-ўзроўні, так і на макра-ўзроўні) усяго таго, што захоўваецца ў музеі: побытавых прадметаў, летапісных і друкаваных крыніц, фотаздымкаў, помнікаў розных відаў мастацтва, архітэктуры; ашчадныя адносіны да прадметаў, які акружаюць нас навокал у сучасным жыцці, разуменне іх значнасці для сённяшняга жыцця і карысці для нашчадкаў);

– веды аб ролі асоб у гісторыі як аб яркім прыкладзе для пераймання (разуменне ролі гістарычных асоб у культурным, палітычным, эканамічным жыцці краіны, усведамленне значнасці ўкладу кожнага чалавека ў сацыяльнае развіццё грамадства, веданне біяграфій, асобных учынкаў знакамітых людзей, успрыманне іх як прыклад для пераймання);

– веды аб культурнай значымасці ўсяго, што адбываецца ў пэўнай мясцовасці: падзеі, людзі, даты (сфарміраваныя ўстойлівыя асацыятыўныя сувязі), выставы, канцэрты, спектаклі, фестывалі, адкрыццё новых сацыяльна-культурных цэнтраў, святкаванні розных значымых дат, падзей у горадзе, мястэчку ці вёсцы;

– бачанне сувязі мінулага і сённяшніх падзей (разуменне цеснай сувязі гістарычнага мінула і сучаснага развіцця краіны, неабходнасці наслідаваць пазітыўны вопыт і рабіць адпаведныя высновы з памылак самых розных гістарычных дзеячаў);

– разуменне значымасці прадметаў побыту, інтэр’ера, фарміраванне ў свядомасці “вобразаў культуры” (на аснове цэласнага ўспрымання прадметаў і ведання выдатных набыткаў сусветнага і нацыянальнага мастацтва, фарміравання ўмення ацаніць каштоўнасці бок навакольных рэчаў, прадметаў і з’яў);

– сфарміраваны светапогляд, перакананні асобы (веды аб акружаючым свеце і яго культурных каштоўнасцях на мікра- і макра-ўзроўнях, усведамленне значымасці стваральнай дзейнасці асобы ў сістэме гэтых каштоўнасцей);

– уменне актывізаваць пошукавую дзейнасць навучэнцаў (уменне зацікавіць гістарычнымі фактамі, падзеямі, жыццём вядомых асобаў, уменне прадэманстраваць прычынна-выніковыя сувязі мінулага і сучаснасці і выклікаць жаданне напісаць сваю каштоўную (эстэтыч-

на і культурна значымую) старонку у гісторыі грамадства, народа, сям'і);

– уменне праводзіць сувязь паміж тэарэтычнымі ведамі і практыкай (ілюстрацыя тэарэтычнага матэрыялу прыкладамі, правядзенне гістарычных сувязей, паралелей, дэманстрацыя, выраб, прэзентацыя прадметаў рэальнасці, непасрэдна звязаных з вывучаемым матэрыялам);

– уменне ўзбагаціць матэрыял падрабязнасцямі і дэталямі (выкладанне тэмы з цікавымі і падрабязнымі фактамі, гістарычнымі паралелелямі, апора на сферу сучаснага жыцця моладзі і кола іх цікавасцяў);

– эстэтычная выхаванасць, сфарміраваны эстэтычнага густ (уменне бачыць, заўважаць прыгожае навокал, імкненне да стварэння прыгожага);

– фарміраванне культуры паводзін, зносін (уменне паводзіць сябе адэкватна і прыстойна адпаведна прынятым агульнаэтычным нормам грамадства і згодна культурнай традыцыі сваёй краіны, свайго соцыуму).

Са створанай эксперыментальнай мадэлі выдзелены наступныя якасці будучага педагога, якія развіваюцца ў прасторы “ўніверсітэт – музей” і абазначаны (згодна выдзеленым патрабаванням да кампетэнцый) ў будучых настаўнікаў-прадметнікаў па спецыяльнасцях, якія прааналізаваны ў стандартах (настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, гісторыі, біялогіі і пачатковых класаў).

Якасці асобы, фарміраванне якіх ажыццяўляецца ў адзінай прасторы “ўніверсітэт – музей” і з’яўляюцца важнымі для прафесійнай падрыхтоўкі настаўнікаў, наступныя:

- 1) цэласнасць успрымання з’явы (уласцінасць успрымання, якая заключаецца ў тым, што кожны аб’ект, а тым больш прасторавая прадметная сітуацыя ўспрымаюцца як устойлівае сістэмнае цэлае, нават калі некаторыя часткі гэтага цэлага ў дадзены момант не назіраюцца;
- 2) культурнасць у паводзінах (высокі ўзровень культуры ў паводзінах);
- 3) эстэтычнасць поглядаў і паводзін (вытанчанасць, прыгажосць, прасякнутасць эстэтызмам);
- 4) гістарызм мыслення (прынцып падыходу да рэчаіснасці, што развіваецца ў часе).

З мэтай выяўлення, наколькі падобныя якасці сфарміраваны ў студэнтаў, якія навучаюцца на педагогічных спецыяльнасцях, намі была распрацавана анкета і прапанавана студэнтам факультэта псіхалогіі

Табліца 1. Самаацэнка студэнтамі сфарміраванасці здольнасці цэласна ўспрымаць з'явы

	Факультэт псіхалогіі		Факультэт фізічнай культуры		Філалагічны факультэт	
	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт
Высокі ўзровень (ад 21 да 25 балаў)	10	27%	3	12,5%	22	37%
Сярэдні ўзровень (ад 11 да 20 балаў)	27	73%	21	87,5%	37	63%
Нізкі ўзровень (ад 5 да 10 балаў)	0	0%	0	0%	0	0%

Табліца 2. Самаацэнка студэнтамі сфарміраванасці эстэтычнасці ў поглядах

	Факультэт псіхалогіі		Факультэт фізічнай культуры		Філалагічны факультэт	
	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт
Высокі ўзровень (ад 21 да 25 балаў)	12	32%	3	12,5%	24	41%
Сярэдні ўзровень (ад 11 да 20 балаў)	25	68%	21	87,5%	33	56%
Нізкі ўзровень (ад 5 да 10 балаў)	0	0%	0	0%	2	3%

і фізічнай культуры. У ходзе апытвання кожны студэнт павінен быў адказаць на 20 пытанняў, якія былі разбіты на 4 блока згодна колькасці асобных якасцей, якія ацэньваліся. Кожны адказ студэнтаў адлюстроўваў іх меркаванне па пяцібальнай шкале: 1 – Вы не можаце пагадзіцца (ніколі), 2 – маглі б зрэдку пагадзіцца (вельмі рэдка), 3 – маглі б пагадзіцца ў залежнасці ад абставін (час ад часу), 4 – пагадзіліся б амаль заўсёды (даволі часта), 5 – безумоўна згодны з выказваннем незалежна ад абставін (заўсёды). Максімальная колькасць балаў, якую рэспандэнт змог набраць, ацэньваючы адну асобную якасць – 25. Таму за высокі ўзровень развіцця мы прымалі 21–25 балаў, за сярэдні – 11–20, за нізкі – ад 5 да 10.

Вынікі прадстаўлены ў табліцах 1–5.

Згодна прыведзеным вынікам даследавання, большасць рэспандэнтаў ацэньваюць свае якасці, якія характарызуюць іх гістарычнае мысленне, цэласнасць ва ўспрыманні з'явы, эстэтычнасць, культурнасць паводзінаў на сярэднім узроўні, сустракаюцца нават студэнты, якія ацэньваюць свае якасці вельмі нізка.

Менавіта таму з мэтай развіцця і фарміравання ў студэнтаў педагогічных спецыяльнасцей вышэйназваных якасцей намі распрацаваны

Табліца 3. Самаацэнка студэнтамі культуры паводзін і мыслення

	Факультэт псіхалогіі		Факультэт фізічнай культуры		Філалагічны факультэт	
	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт
Высокі ўзровень (ад 21 да 25 балаў)	10	27%	2	8%	12	20%
Сярэдні ўзровень (ад 11 да 20 балаў)	26	70%	21	88%	47	80%
Нізкі ўзровень (ад 5 да 10 балаў)	1	3%	1	4%	0	0%

Табліца 4. Самаацэнка студэнтамі гістарызму мыслення

	Факультэт псіхалогіі		Факультэт фізічнай культуры		Філалагічны факультэт	
	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт
Высокі ўзровень (ад 21 да 25 балаў)	12	32%	6	25%	33	56%
Сярэдні ўзровень (ад 11 да 20 балаў)	25	68%	17	71%	26	44%
Нізкі ўзровень (ад 5 да 10 балаў)	0	0%	1	4%	0	0%

Табліца 5. Агульная колькасць набраных балаў

	Факультэт псіхалогіі		Факультэт фізічнай культуры		Філалагічны факультэт	
	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт	Колькасць	Працэнт
Высокі ўзровень (ад 21 да 25 балаў)	44	30%	14	15%	91	38,5%
Сярэдні ўзровень (ад 11 да 20 балаў)	103	69%	80	83%	143	60,5%
Нізкі ўзровень (ад 5 да 10 балаў)	1	1%	2	2%	2	1%

лекцыі і практычныя заняткі па дысцыпліне “Педагогіка”, якія сталі асновай эксперыментальнай праграмы, укараненне якой забяспечыць уключэнне асобы студэнта ў адзіную прастору “ўніверсітэт – музей”.

Стварэнне такой прасторы дасягаецца не толькі за кошт экскурсій і заняткаў у музеі, а таксама шляхам так званага “музейнага падыходу” да выкладання прадмета або музефікацыі адукацыі. У музейнаўстве існуе паняцце музефікацыя, якое вызначаецца як “кірунак музейнай дзейнасці, сутнасць якога заключаецца ў пераўтварэнні гісторыка-культурных ці прыродных аб’ектаў у аб’екты музейнага паказу з мэтай максімальнага захавання і выяўлення іх гісторы-

ка-культурнай, навуковай, мастацкай каштоўнасці”²². На сённяшні дзень цікаvasць да даследавання працэсу музейфікацыі даволі значная. Гэта тлумачыцца тым, што хутка змяняльны свет абвастрае патрэбу ў захаванні гістарычна і культурна значымага, а таму зараз музейфікацыі падвяргаюцца культура, свядомасць, чалавек. На думку даследчыка праблем музейзнаўства С. І. Сотнікавай, *аб’ектам музейфікацыі ўсё часцей становяцца нерухомыя помнікі гісторыі і культуры, сацыяльныя і прыродныя аб’екты, нематэрыяльная спадчына*²³. У дадзены момант гэты працэс з’яўляецца не толькі самым аптымальным варыянтам захавання і выкарыстання помнікаў культуры, але і актыўна садзейнічае арганічнаму злучэнню помніка з рэгіёнам, грамадствам, асяроддзем існавання. Вызначальным у музейфікацыі павінна стаць музейнае стаўленне да прадметаў (усведамленне іх культурнай каштоўнасці і гістарычнай значнасці), што садзейнічае выхаванню навучэнцаў. Як адзначаюць даследчыкі Е. Н. Маспеніца, Л. М. Шляхціна, *музейнае стаўленне чалавека да рэчаіснасці абумоўлівае сувязь музейзнаўства з тэхай, і менавіта тэхай аспект з’яўляецца асноватворным у выхаванні ў студэнтаў універсітэтаў пазітыўнага стаўлення да культурных і прыродных каштоўнасцей, надае ім асаблівы сэнс і значэнне, абгрунтоўвае грамадскую патрэбу ў іх захаванні для будучага*²⁴.

На аснове існуючага паняцця музейфікацыі і сучасных тэндэнцый яго трактоўкі, а таксама з улікам адукацыйнага патэнцыялу музея, лічым мэтазгодным вызначыць шлях удасканалення працэсу ўзаемадзеяння ўстаноў адукацыі і музея як музейфікацыю адукацыі. Пад гэтым паняццем мы разумеем накіраванасць педагагічнай дзейнасці на пераўтварэнне аб’ектаў рэальнасці ў аб’екты музейнага паказу і сродкі педагагічнага працэсу на аснове выяўленай гісторыка-культурнай, навуковай, мастацкай, эстэтычнай значнасці гэтых прадметаў з мэтай іх захавання і мэтавага выкарыстання пры вырашэнні задач адукацыі і выхавання.

Такім чынам, створаная эксперыментальная праграма па выкладанні дысцыпліны “Педагагіка” для студэнтаў педагагічных спецыяльнасцей заснавана як на ўключэнні культурна-адукацыйных сродкаў

²² *Направления музейной деятельности. Музейфикация.* [Электронный ресурс], Режим доступа: http://www.museum.ru/rme/mb_musf.asp, Дата доступа: 25.11.2012.

²³ С. И. Сотникова, *Подготовка музейных специалистов: история и современное состояние*, “Музей” 2005, № 3, с. 27.

²⁴ Е. Н. Маспеница, Л. М. Шляхтина, *Философский век. Альманах.*, с. 312.

музея (музейных прадметаў, калекцый, экспазіцый, інфармацыі, камунікацыі) у адукацыйны працэс, так і на прымяненні прынцыпу муніцыпальнага адукацыі.

На аснове тыпавой праграмы па педагогіцы для педагогічных спецыяльнасцей (складальнік А. І. Жук) намі распрацаваны 12 эксперыментальных заняткаў (4 лекцыі, 4 практычныя, 4 заданні для кантралюемай самастойнай работы студэнтаў).

Мэтамі распрацаваных лекцый з’яўляецца як фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў у межах тэмы, так і развіццё якасцей асобы (гістарызм мыслення, культурнасць у паводзінах, эстэтызм паводзінаў і мыслення, цэласнасць успрымання з’явы) у будучага педагога, якія, на нашу думку, садзейнічаюць прафесійнаму станаўленню будучых настаўнікаў у створанай прасторы “ўніверсітэт – музей” за кошт:

- 1) фарміравання культуры паводзін, асобаснага развіцця будучага педагога;
- 2) лепшай адаптацыі да зменлівага знешняга асяроддзя;
- 3) глыбокага разумення ўсіх сацыяльных пераўтварэнняў;
- 4) фарміравання павягі да культуры свайго народа, выхавання патрыятызму, нацыянальнай свядомасці.
- 5) актывізацыі творчага патэнцыялу кожнага суб’екта адукацыйнага працэсу, як студэнта, так і выкладчыка;
- 6) фарміравання ў студэнтаў імкнення да самаразвіцця і самаўдасканалення.

Дадзеныя адукацыйныя мэты вырашаюцца шляхам вырашэння праблемных задач пад час заняткаў, пабудовы маналагічнага выказвання на праблемныя пытанні, выканання творчых хатніх заданняў, правядзення доследнай працы. Напрыклад, па тэме лекцыі “Працэс навучання як цэласная сістэма” пытанні гучаць наступным чынам:

- Як Вы разумееце паняцце “сацыяльны вопыт”?
- Якім чынам звязана паняцце “сацыяльны вопыт” і выказванне “без мінулага няма будучыні”?
- Як дыялектызм і цэласнасць працэсу навучання сумяшчаюцца сёння на нашай лекцыі?
- Якім чынам залежаць узаемаадносіны настаўніка і вучня ў працэсе навучання ад іх культуры паводзін?

Гэтыя і іншыя пытанні ставяцца на абмеркаванні, патрабуюцца іх абгрунтаванне, доказнасць, ілюстрацыя прыкладамі.

Прыкладам рашэння праблемнай задачы можа стаць выкананне задання прааналізаваць характарыстыкі кампетэнтнаснага падыходу і пабудаваць табліцу сувязей гістарычных падзей, з’яў сацыяльнага

і эканамічнага жыцця краіны, перспектыў тэхнічнага і эканамічнага росту з кампетэнтнасным падыходам у адукацыі ў канцы лекцыі па тэме “Навуковыя асновы зместу адукацыі ў сучасных навучальных установах”. Дадзенае заданне вучыць студэнтаў прымяняць тэарэтычныя веды на практыцы, фарміруе ўменне аналізаваць свой уласны сацыяльны вопыт, садзейнічае развіццю гістарызму мыслення, фарміраванню цэласнасці успрымання з’яў.

Напрыклад, састаўленне схемы аб перадумовах узнікнення кампетэнтнаснага падыходу ў адукацыі.

Прычынна-выніковыя сувязі студэнты фармулююць разам з выкладчыкам, заканчваюць дома. Агучваецца пытанне: *Назавіце прычыны ўзнікнення кампетэнтнаснага падыходу ў адукацыі, абіраючыся на аналіз эканамічнага і палітычнага жыцця сучаснага грамадства?*

Прыкладны пералік адказаў студэнтаў, на якія арыентуецца выкладчык, наступны:

- 1) набыццё суверэнітэту РБ і неабходнасць у пераарыентацыі эканомікі;
- 2) уключэнне эканомікі Беларусі ў сусветны рынак, падзенне “жалезнага занавесу”;
- 3) сусветны эканамічны крызіс і яго адбітак на эканоміку РБ;
- 4) змена постіндустрыяльнага грамадства інфармацыйным грамадствам;
- 5) рынкавая эканоміка і канкурэнцыя на рынку працы;
- 6) іншыя патрабаванні да спецыялістаў на вытворчасці і ў сацыяльнай сферы ў сувязі з новымі інфармацыйнымі тэхналогіямі;
- 7) крызісныя з’явы ў эканоміцы і неабходнасць у хуткай перакваліфікацыі і змене прафесіі;
- 8) з’яўленне новых прафесій на рынках працы: лагіст, мерчэндайзер, менеджэр і г.д.

Практычныя заняткі па тэме “Адукацыйныя стандарты. Дакументы, якія вызначаюць змест адукацыі” могуць быць арганізаваны ў музеі гісторыі ўніверсітэта, дзе непасрэдна захоўваюцца дакументы розных гадоў, якія рэгламентавалі адукацыйны працэс у розных гады. Прыкладам праблемных заданняў можа стаць наступнае: сфармуляваць пяць патрабаванняў да падручнікаў, сучаснага і таго, які быў 20, 40 год таму назад. Аргументаваць, прывесці прыклады. Адказаць на пытанне, ці магчыма сёння ўсе падручнікі замяніць на электронныя і ці зменіцца сітуацыя праз 20 год. Абгрунтаваць станоўчыя і адмоўныя бакі інфарматызацыі навучальнага працэсу. З дапамогай падобных заданняў студэнты вучацца прымяняць атрыманыя вопыт і веды на

практыцы, вучацца аналізаваць, супастаўляць, творча мысліць. Пры арганізацыі дыспуту неабходна, каб выкладчык звяртаў увагу на культуру і эстэтыку вуснага маналагічнага выказвання, паводзін у працэсе дыялогу. Якасці асобы, якія фарміруюцца ў будучых педагогаў пад час падобных заняткаў: гістарызм мыслення, культурнасць і эстэтызм у паводзінах, цэласнасць ва ўспрыманні і раскрыцці сутнасці прадметаў рэчаіснасці.

Заданні для самастойнага вывучэння тэм студэнтамі таксама накіраваны на развіццё гэтых якасцей асобы і носяць праблемны і творчы характар. Напрыклад, па тэме “Умовы, якія ўздзейнічаюць на якасць працэсу навучання” студэнтам прапануецца не толькі вывучыць тэарэтычны матэрыял тэмы, але і наведваць самастойна музей, атрымаць кансультацыю ў супрацоўніка і апісаць сталенне выдатнай гістарычнай асобы, жыццё і дзейнасць якой звязана з горадам над Нёманам: Стэфан Баторый, Эліза Ажэшка, Максім Багдановіч, Васіль Быкаў і г. д.

Справаздача можа быць у любой форме: рэферат, прэзентацыя, эсэ, фотавыстава, тэатралізацыя. Ацэньваюцца глыбіня і шырыня вывучаючага матэрыялу, а таксама творчае раскрыццё тэмы.

Заклучэнне

З усяго вышэйсказанага, можна зрабіць наступныя высновы:

- прафесійнае станаўленне будучых настаўнікаў ажыццяўляецца праз планамернае і сістэматычнае развіццё такіх асобасных якасцей, як гістарызм мыслення, цэласнае успрыманне прадметаў і з’яў, культурнасць у паводзінах і эстэтызм у мысленні і дзеяннях;
- фарміраванне гэтых якасцей у асобе студэнта дазволіць будуча-му спецыялісту ў педагагічнай сферы дзейнасці крытычна ставіцца да рэалій сучаснага жыцця, аналітычна мысліць і планаваць сваю дзейнасць згодна агульнаначалавечым і нацыянальным каштоўнасцям;
- прафесійнае станаўленне будучых педагогаў дасягаецца за кошт сістэматычнага ўключэння іх у адзіную выхаваўчую прастору “Універсітэт – музей”, якая ствараецца за кошт выкарыстання сродкаў музея ў адукацыйным працэсе, а таксама шляхам ажыццяўлення музеефікацый адукацыйнага працэсу.

Артыкул прысвечаны праблеме фарміравання асобасных якасцей будучых педагогаў у адзінай прасторы “Універсітэт – музей”, якая ствараецца за кошт выкарыстання асветніцкіх магчымасцей музея як

інстытута культуры, а таксама шляхам новага падыходу гістарычнай і культурнай ацэнкі матэрыялу, які выкладаецца. Даецца абгрунтаванне аўтарскага тэрміна “музеефікацыя адукацыі”. У артыкуле прадстаўлена характарыстыка распрацаванай аўтарскай мадэлі будучага педагога, раскрываецца сутнасць праграмы па выкладанню дысцыпліны “Педагогіка” для студэнтаў педагогічных спецыяльнасцей з выкарыстаннем сродкаў музея і музеефікацыі адукацыйнага працэсу. Аўтарам раскрываецца сутнасць эксперыментальных заняткаў, мэтай якіх з’яўляецца стварэнне адзінай прасторы “ўніверсітэт – музей”, укараненне якой накіравана на развіццё ў будучых педагогаў гістарызму мыслення, культуры паводзін, эстэтычнага густу, цэласнасці ўспрымання прадметаў і з’яў.

ЛІТАРАТУРА

- Грынько С. Д., *Аптымізацыя міжкультурнай адукацыі сродкамі музейнай педагогікі*, *ТехноОбраз – 2013. Творческое развитие и саморазвитие личности в условиях межкультурного образования: материалы IX междунар. науч.-практ. конф.*, (Гродно, 19–20 марта 2013 г.): в 2 ч., ч. 2, Гродно 2013, с. 129–133.
- Жук А. И., *Высшая школа Республики Беларусь на современном этапе*, “Высшая школа” 2009, № 6, с. 3–7.
- Зубра А. С., *Культура умственного труда студента*, Минск 2006.
- Касторнова В. А., *Информационно-образовательная среда как основа становления и развития понятия образовательного пространства* [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://sociosphera.com/publication/conference/2013/161>., Дата доступа: 09.01.15.
- Маркова А. К., *Профессиональная компетентность учителя*, [в:] *Психология труда учителя: Книга для учителя*, Москва 1993, с. 6–11.
- Маркова А. К., *Психология профессионализма*, Москва 1996.
- Мастеница Е. Н., Шляхтина Л. М., *Философский век. Альманах. Вып. 30. История университетского образования и международные традиции просвещения*, т. 3, отв. ред. Т. В. Артемьева, М. И. Микешин, Санкт-Петербург 2005, с. 307–314.
- Медведева Е. Б., *Музейная педагогика в Германии и России: История и современность*, Москва 2003.
- Митина Л. М., *Психология профессионального развития учителя*, Москва 1998.

- Музееведение: музеи ист. профиля: [Учеб. пособие для вузов по спец. «История»]*, под ред. К. Б. Левыкина, В. Хербета, Москва 1988.
- Музей и школа: Пособие для учителя*, под общ. ред. Т. А. Кудриной, Москва 1985.
- Нагорский Н. В., *Музей в духовной жизни общества*, Санкт-Петербург 2004.
- Нагорский Н. В., *Музейная педагогика и музейно-педагогическое пространство*, «Педагогика» 2005, № 5, с. 3–13.
- Направления музейной деятельности. Музеефикация.* [Электронный ресурс], Режим доступа: http://www.museum.ru/rme/mb_musf.asp, Дата доступа: 25.11.2012.
- Педагогика: типовая учебная программа по учебной дисциплине для преподающих присвоение педагогической квалификации специальностей (направлений специальностей) профилей образования: Д «Гуманитарные науки», Е «Коммуникации. Право. Экономика. Управление. Экономика и организация производства», Г «Естественные науки», Н «Экологические науки». Утв. 7 июля 2014 г. Рег. № ДТ-СГ.024/тип. / Министерство образования Республики Беларусь, сост. А. И. Жук [и др.]*, Минск 2014.
- Пискунов А. И., *Педагогическое образование: концепция, содержание, структура*, «Педагогика» 2001, № 3, с. 41–47.
- Смирнов С. Д., *Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений*, Москва 2003.
- Сотникова С. И., *Подготовка музейных специалистов: история и современное состояние*, «Музей» 2005, № 3, с. 26–27.
- Степанова И. Ю., *Становление профессионального потенциала педагога в процессе подготовки: Монография*, Красноярск 2012.
- Столяров Б. А., *Музейная педагогика: История, теория, практика: учеб. пособие*, Москва 2004.
- Циркун И. И., *Инновационное образование педагога: на пути к профессиональному творчеству: пособие*, Минск 2006.
- Юхневич М. Ю., *Я поведу тебя в музей: Учеб. Пособие по музейной педагогике / М-во культуры РФ. Рос. ин-т культурологии*, Москва 2001.
- Постановление Министерства образования Республики Беларусь от 12.06.2008 № 50 «Об утверждении и введении в действие образовательных стандартов по специальностям высшего образования первой ступени» (Текст правового акта с изменениями и дополнениями на 1 января 2014 года)* [Электронный ресурс], Режим доступа: <http://pravo.newsby.org/belarus/postanov10/pst326/page4.htm>, Дата доступа: 12.04.2016.

S T R E S Z C Z E N I E

KSZTAŁTOWANIE CECH OSOBISTYCH PRZYSZŁYCH NAUCZYCIELI
W JEDNOLITEJ PRZESTRZENI „UNIWERSYTET – MUZEUM”

Artykuł poświęcono problemowi kształtowania osobistych cech przyszłych nauczycieli w jednolitej przestrzeni „uniwersytet – muzeum”, którą tworzą możliwości edukacyjne muzeum jako instytucji kultury, a także nowe podejścia do historycznej i kulturowej oceny materiału dydaktycznego. Autorka wyjaśnia pojęcie „kształcenie muzealne”, charakteryzuje przyszłego nauczyciela, wyjaśnia treści nauczania przedmiotu *Pedagogika* znajdującego się w programie nauczania studentów specjalności pedagogicznych z wykorzystaniem zasobów muzealnych i procesu „kształcenia muzealnego”. Opisuje także istotę badań doświadczalnych, których celem jest stworzenie wspólnej przestrzeni „uniwersytet – muzeum” po to, aby przyszli nauczyciele nabyli umiejętności historycznego myślenia, kultury zachowania, estetycznego smaku, percepcji integralności obiektów i zjawisk.

Słowa kluczowe: szkolenia nauczycieli, cechy osobiste nauczyciela, muzeum, pedagogika, model przyszłego nauczyciela, wspólna przestrzeń „uniwersytet – muzeum”.

S U M M A R Y

FORMATION OF INDIVIDUAL QUALITIES OF WOULD-BE TEACHERS
IN THE HOMOGENOUS SPACE “UNIVERSITY –MUSEUM”

The article is devoted to formation of personal qualities of the future teachers in the homogenous space, “university – museum”, which is created through the use of educational opportunities of the museum as a cultural institution, as well as through the new approach to the historical and cultural evaluation of the material that is taught. The author explains the phenomenon of “muzeyefikatsiya obrazovaniya”. The article presents the characteristics of a would-be teacher, reveals the essence of *Pedagogy* subject in the teaching program for students of pedagogical specialties using museum resources and “muzeyefikatsiya obrazovaniya”. The author discusses experimental studies which aim to create a common space “university – museum” in order to develop in future teachers such skills as historical thinking, culture of behavior, aesthetic taste, perception of integrity of objects and phenomena.

Key words: teacher training, teacher’s personal qualities, museum, museum pedagogy, model of would-be teacher, common space “university – museum”.